

DØDEN I EN MELLEMTID

Vi befinder os i disse år midt i det, den danske fremtidsforsker Jesper Bo Jensen betegnede som en ‘mellemtid’ – en tid mellem én bestemt samfundsmæssig mentalitet på den ene side og fremkomsten af en anden og ganske anderledes på den anden – og særligt i vores forhold til døden

- En sensitivitet og bevågenhed overfor de følelsesmæssige aspekter af døden inden for den offentlige sfære (herunder i medierne og den politiske diskurs), alt mens døden i vid udstrækning vedbliver med at være privat tabu
- Nye tiltag og institutionsformer (f.eks. hospice) vinder frem, samtidig med at de eksisterende (f.eks. plejehjem) stort set uændret stadig varetager deres vante og traditionelle rolle
- En større bevidsthed blandt borgere omkring nye muligheder og egne ønsker i forhold til døden, samtidig med at det til stighed kun er forholdsvis få, der reelt benytter sig af disse muligheder
- Et større udbud blandt udbydere af dødsrelaterede services (f.eks. begravelsesbranchen), samtidig med en vis traditionel tilbageholdenhed overfor progressiv markedsføring/initiativ
- En stigende fokusering på den ‘virkelige’ død i medierne (f.eks. døden på hospice), alt mens sendefloden stadig domineres af den ‘fiktive’ død – den dramatiske og usandsynlige død
- En åbenhed over for andre og nye perspektiver blandt praktikerne på feltet, om end den gensidige inspiration og vidensudveksling endnu kun er i sin vorden (‘humanistisk palliation’)

BAGGRUNDEN FOR 'DEN GODE DØD'

Betegnelsen opstår op igennem 1960'erne foranlediget af den humanistiske kritik af den hospitaliserede død og kommer til udtryk hos og inspireres bl.a. af:

- Hospice-bevægelsen i England og USA (f.eks. Cicely Saunders)
- *Happy/Natural Death movement* i USA og i Europa (f.eks. Elisabeth Kübler-Ross)
- Sociologiens ofte empirisk baserede kritik af den moderne hospitaliserede og medikaliserede død og de døendes umyndiggørelse og ensomhed (Barney Glaser & Anselm Strauss, David Sudnow, Norbert Elias m.fl.)
- Historiske beskrivelser af den klassiske død (f.eks. Philippe Ariès, Edgar Morin, Michel Vovelle m.fl.)
- Eksistentialistisk-humanistisk-feministisk filosofi (f.eks. Arthur Koestler, Jacques Choron, Simone de Beauvoir m.fl.)
- Kritikken af aktiv dødshjælp såvel som kritikken af den manglende mulighed for aktiv dødshjælp
- Udviklingen af det palliative felt, dansk som internationalt – palliative netværk, palliative teams, humanistisk palliation mv.
- Kristen livsfilosofi (såvel klassisk som nyere)

DEN GODE DØDS DUALITET

‘Den gode død’ henviser oprindeligt til to forskellige forståelser eller forhold, der har rod i to forskellige græske/latinske etymologiske forståelser:

- (1) *eu thanatos* – ‘at dø godt’, hvilket knytter an til debatter om den medicinsk-fysiologiske kvalitet ved livets afslutning (f.eks. i forhold til beslutninger om at gennemføre eutanasi)
- (2) *kalos thanatos* – ‘at dø værdigt’, hvilket knytter an til det at være forberedt på og klar til at dø, som henviser til sociale, relationelle og følelsesmæssige forhold omkring døden (om man er afklaret)

Der er desuden den grundlæggende sondring mellem, hvorvidt den ‘gode’ eller ‘værdige’ død vurderes og evalueres af den døende selv eller af vedkommendes omgivelser (f.eks. plejepersonale eller pårørende). I sagens natur har sidstnævnte perspektiv domineret i litteraturen om den gode død

DEN GODE DØD SOM VÆRDIG DØD

Hvad vil en værdig og dermed også en god død sige?

- (1) At vide, hvornår døden kommer og at forstå, hvad man kan forvente
- (2) At være i stand til at bibeholde kontrollen med det, der sker
- (3) At fordre værdighed og uforstyrret privatliv
- (4) At have kontrol over smertelindring og kontrol over andre symptomer
- (5) At have valgmuligheder og kontrol over, hvor døden skal finde sted (eget hjem, hospice, hospital mv.)
- (6) At have adgang til information og ekspertise, når som helst det er nødvendigt
- (7) At have adgang til enhver åndelig eller emotionel opbakning, når det er nødvendigt
- (8) At have adgang til at modtage pleje og omsorg som alternativ til kurativ behandling på hospital
- (9) At have kontrol over, hvem der er til stede, og hvem der skal dele de sidste stunder med den døende
- (10) At være i stand til at give direktiver forlods, således at den døendes ønsker bliver respekteret
- (11) At have tid til at sige farvel og kontrollere andre tidsmæssige forhold
- (12) At få lov til at dø, når tidens fylde er og ikke at få livet forlænget formålsløst

Her citeret fra: Lone Nørgaard (2005): "Aktiv dødshjælp er aktiv selvhjælp", in Steen Brock & Anette Samsø (red.): *Mens vi venter på døden*. Århus: Philosophia.

DEN GODE DØD GENNEM TIDERNE

‘Den gode død’ er altid en genspejling af ‘det gode liv’, der udspiller sig i en given historisk sammenhæng:

Den ærefulde død (antikke Grækenland):

En god død finder sted omgivet af slægtninge, hvor den døende er bevidst om den forestående død og kan tage behørig afsked. En god død kunne også være at dø ærefuldt i kamp, som ens efterkommere kunne hædre. Det er vigtigt, at der er mandlige arvinger, og en ordentlig begravelsesceremoni, der sikrer sjælens overgang til Hades.

Den tæmmede død (middelalderen):

Døden er en hyppigt forekommende foreteelse, der ikke vækker synderlig opstandelse. Døden skal forberedes, og den døende er i højsædet forud for dødens indtræden. Den døende afventer roligt og værdigt døden. Den gode død er en død, der er forvarslet, og hvor man ikke dør alene. Det hele skal holdes naturligt og simpelt uden teatralisk iscenesættelse, men med ritual forberedelse. Døden er en offentlig begivenhed centreret om dødslejet, hvor den døende med stoisk ro imødeser døden. Dommedagsopfattelsen står centralt.

Egendøden (den gryende renæssance):

Døden personliggøres og individualiseres. Den er en naturligvis del af tilværelsen. Den gode død er en veliscenesat og veltilrettelagt død, hvor den døende fra dødslejet instruerer de levende om livet i monologform. Den døende er i centrum for fællesskabet. Døden imødegås dog med større angst og uvished og derfor med mere udførlige ritualer til at dulme denne angst. Døden markerer et øjeblik af maksimal selvbevidsthed.

Den andens død (romantikken):

Døden markerer et dramatisk brud. Den betragtes som grådig og uretfærdig, og den er ikke en naturlig del af livet. Den medfører skyld, skam, angst og forlegenhed. Dette skal kobles til en fascination af døden. Døden bliver et anliggende for de nærmeste, og tilkendegivelsen af sorg bliver central. Den gode død er i udgangspunktet en ikke-eksisterende død – det næstbedste er, at døden indtræffer hurtigt, smertefrit og uden forudgående sygdomsforløb.

Den forbudte død (det 20. århundrede):

Døden er en fjende af livet, den er tabu og fortrænges. Den er desuden et dybt privat anliggende. Døden skal overstås hurtigst muligt – både selve døden og den efterfølgende sorgperiode. Den gode død, er en død, der indtræffer hurtigt, og som ikke sætter sig dybe spor i livet. De døde skal holdes afskilt fra de levende og bortskaffes hurtigst muligt.

Den spektakulære død (det 21. århundrede):

Ønsket om autonomi og valgfrihed vokser frem og sameksisterer samtidig med fortidens behov for at fortrænge og fornægte døden. Den gode død skal i stigende grad foregribes og planlægges/iscenesættes af den levende. Den gode død er en reflektivt tilrettelagt død, som man selv er ansvarlig for.

DEN DÅRLIGE DØD

‘Den gode døds’ antonym ‘den dårlige død’ sætter ‘den gode død’ i relief. I dagens samfund forbindes ‘den dårlige død’ fortrinsvis med:

- Afmægtighed/manglende valgmulighed
- Smerte
- Langtrukken og gradvist forværret proces (‘dødskamp’)
- Ensomhed/isolation
- Afhængighed/manglende kontrol
- At dø før ‘livets fylde’ er udlevet
- At dø uden at have ‘orden i sagerne’/at dø uafklaret
- At have livet forlænget udsigtsløst (vegetativ tilstand)
- At dø alene

På den måde afspejler ‘den dårlige død’ samfundets anti-værdier på et givent tidspunkt, mens ‘den gode død’ derimod afspejler de positive værdier

Interessant nok findes på dansk ingen opslagssider på nettet om ‘den dårlige død’

DEN GODE DØDS KOMPLEKSITET

Hvad henviser betegnelsen 'den gode død' bl.a. til?

De ydre strukturelle/institutionelle forhold

Den indre personlige oplevelse

Processen/forløbet

Nuet men også morgendagen

Det fysiologiske aspekt

Det spirituelle/følelsesmæssige aspekt

Det sociale aspekt

Det juridiske/etiske aspekt

Selvet men også omgivelserne (f.eks. familie)

Det planlagte

Evnen til at foregribe det uventede

Osv.

DEN GODE DØDS 'CLAIMS-MAKERS'

'Den gode død' befinder sig i et diskursivt spændingsfelt mellem en lang række aktører:

Jurister

Moralfilosoffer/etiske 'eksperter'

Politikere

'Offentlige' privatpersoner
(f.eks. Diana Benneweis)

Praktikere

(f.eks. læger, sygeplejersker, bedemænd, præster og sagsbehandlere)

Interesseorganisationer

(f.eks. *Kræftens Bekæmpelse*, *Landsforeningen Liv & Død*)

Den enkelte døende og vedkommendes pårørende

DEN GODE DØDS GRÆNSER

Den gode død er kontekstafhængig i forhold til bl.a.:

- Den døendes sygdoms- eller svækkelseskarakter
- Lokaliteten for døden (hospice, eget hjem, hospital mv.)
- Den til enhver tid gældende lovgivning på området
- Plejepersonalets indstilling/ressourcer
- De pårørendes indstilling/ressourcer
- Præstens/menighedsrådets indstilling
- Den døendes egen forudgående foregribelse +/-
- Den politiske velvilje/bevågenhed

EN REVURDERING AF DEN GODE DØD

En god død fordrer et helhedsperspektiv på og en balancegang mellem forkromede principper og pragmatiske hensyn:

- Samarbejdet mellem den døende og omgivelserne (pårørende og professionelle) er forudsætning for en god død
- Klarlæggelsen af forventninger, muligheder og forpligtelser til, for og fra den døende, de pårørende og de professionelle er en løbende proces
- Bestræbelsen på at imødekomme den døendes ønsker
- Anerkendelsen af den 'bevidsthedskontekst', som den døende måtte finde ønskværdig (altså ingen tvang i forhold til at åbne bevidsthedskonteksten)
- Respekten for den døendes tvivl, vægelsind og til tider irrationelle beslutninger eller indskud
- Anerkendelsen af at den døende kan ønske at miste kontrollen og overdrage ansvaret
- Accepten af at situationen/processen er uafvendelig, og at såvel den døende som de efterladte kan foregribe sorgen
- Anerkendelsen af egne og andre begrænsninger – at ikke alt kan lade sig gøre, og at der både på det formelle og det personlige plan er grænser for menneskers formåen
- Viljen til/ønsket om at være der og blive der, så længe det varer